

ÚVOD

Ludí si zväčša nemôžete vážiť, lebo väčšina z nich nie je hodna rešpektu.

— DONALD TRUMP

Z profilu, z ktorého ho v tú noc mohli diváci sledovať, vyzeral Donald Trump celkom ako kohút v smokingu. Držanie tela, ktoré si osvojil vo vojenskej škole, mal pevné a vzpriamené. Oči mal prižmúrené a pohľad sústredený na vyzývateľa v dialke. Od čela až po zátylok mu hlavu pokrývala preslávená helma zlatistých vlasov, evokujúca hrebienok rodajlendky červenej*. Skutočné kohúty týmto majákom lákajú samičky a zároveň im slúži ako výstraha pre nepriateľov. V prípade Trumpa, ktorý sedel uprostred obdivovateľov a odporcov ako hosť na slávnostnej večeri pre korešpondentov Bieleho domu roku 2011, priťahoval jeho „maják“ hlavne pozornosť televíznych kamier. Tie zaznamenávali každú jeho reakciu na verejné zosmiešňovanie, ktoré sa naňho v mene zábavy rinulo z úst komika Setha Meyersa, ale i prezidenta Spojených štátov.

Jediný náznak toho, že Trump trpí, prišiel počas dlhého, dva a pol minútového Meyersovho doberania. Obecenstvo sa smialo a s napätím čakalo, ako Trump zareaguje. Ten vrhol na komika vražedný pohľad. Tvár však zostala nehybná a zamračená, aj keď sa už smiechu nedokázali zdržať ani hostia pri jeho stole. Meyers vzápätí prezradil dôvod svojich posmeškov.

* Americké plemeno kury domácej, ktoré je jedným zo symbolov štátu Rhode Island (pozn.prekl.).

Podľa jedného prieskumu sa vraj iba 38 percent Američanov domnieva, že sa americký prezident narodil v Spojených štátoch. Nakoľko musí podľa ústavy ísť o rodeného Američana, bola táto otázka z dielne konšpiračných teoretikov iba chabým pokusom o vykreslenie Obamu ako „pôvodom cudzinca“, ktorý na takýto úrad nemá legitímny nárok.

Vďaka dlhej a namáhavej snahe spropagovať „birtherizmus“ sa Trump stal terčom pre tých, ktorí podobné názory považujú za rozvratnícke, deštruktívne, a dokonca až latentne rasistické.

Proti takejto kritike sa však Trump rázne ohradil a trval na tom, že predsudkami netrpí a iba kladie dôležité otázky. „Čo sa týka rasizmu a rasistov,“ vyhlásil, „som ten najmenej rasistický človek, aký existuje.“

Keď prišiel rad na prezidentov príhovor ku korešpondentom Bieleho domu a k ich hosťom, sympatizantom birtherizmu sa postavil čelom. Navyše s pozoruhodnou dávkou humoru. Pustil im dokonca videoklip z animovaného filmu *Leví kráľ*, ktorý označil za „oficiálne video môjho narodenia“. Následne Obama spomenul menovite Trumpa a vychválil jeho vodcovské schopnosti, ktoré predviedol ako moderátor istej reality šou, pričom v nej urobil „rozhodnutia, ktoré mi nedajú spávať“. Obama ešte dodal, že keď je teraz už otázka jeho narodenia jasná, môže sa „Trump opäť zamerať na dôležité otázky typu – nafingovali sme pristátie na Mesiaci?“

V konfrontácii s kritikom, ktorý sa v spoločenskej hierarchii nachádzal na oveľa vyššom stupienku, sa Trump k vražednému pohľadu neuchýlil. Namiesto toho dovolil kútikom úst jemný pohyb smerom nahor, ktorým však ešte viac prehĺbil vrásky okolo očí. Prezidentovi následne zamával. Trump si zo seba dokáže vystreliť. Zvyšok večera sa však s námahou snažil tváriť nedotknuto a to, že ho prezident spomenul, bral ako výhru. „Som vlastne veľmi polichotený tým, ako sa ku mne správajú,“ vyhlásil. „Preukazovali mi veľkú úctu. Žartovali a šaškovali, ale konverzácia sa točila okolo mňa a to nie je na zahodenie.“¹

Tak či onak, o Donaldovi Trumpovi sa v Amerike hovorí už takmer štyridsať rokov. Nik zo sveta biznisu – či už Bill Gates, Steve Jobs alebo Warren

* Birtherizmus – odvodený od anglického slova birth – narodenie. Ide o slangový výraz pre hnutie v USA, ktoré spochybňuje alebo popiera, že sa Barack Obama narodil v USA a teda nemá nárok na prezidentský úrad (pozn.prekl.).

Buffett – nebol tak dlho taký známy ako Trump. V sedemdesiatych rokoch 20. storočia sa jeho meno začalo spájať s developerskou činnosťou lukratívnych nehnuteľností v newyorskej štvrti Manhattan a rýchlo sa stalo synonymom pre úspech definovaný bohatstvom a luxusom. Na mrakodrapoch, kasínach či komerčných lietadlách sa začal objavovať nápis TRUMP (zvyčajne veľkým zlatým písmom), ktorý sa stal pravou osobnou značkou, lebo dokázala jedného muža spojiť so zdanlivo nekonečným množstvom aktivít. Postupom času pribudli hotelové izby, nábytok, kravaty či mäso – jednoducho všetko to, čo sa dalo spojiť s vysokou kvalitou, vysokou cenou a bohatou vrstvou.

Vrstvu, na ktorú sa Trump zamerl, však nedefinovalo spoločenské postavenie, ale hotovosť. Horlivo naplňal potreby zbohatlíkov a ctíziadostivcov, pričom odmietal tých, ktorí podľa neho patrili iba do „klubu spermiových šťastlivcov“, ako ich zvykol nazývať. Zároveň však akosi ignoroval skutočnosť, že on sám sa narodil do jedného z najbohatších klanov krajiny. Trump sa pasoval do úlohy bohatého priateľa bežných ľudí, ktorý sa stráni smotánky. Teda až na situácie, kedy mu to uľahčovalo predávať drahé apartmány. V takom prípade sa vedel urýchlene vzdať úlohy „antisnoba“ a s radosťou sa začal odvolávať na Astorovcov, Whitneyovcov, Vanderbiltovcov či iné historické rody s modrou krvou. Všetkým však malo byť jasné, že tieto mená vyfahuje za čisto komerčným účelom a že jeho srdce bije pre strednú vrstvu Ameriky. Tá ho totiž sledovala v televízii, kupovala jeho výrobky a možno mu raz, keď sa predsa len odhodlá kandidovať, dokonca dá aj svoj hlas.

Podľa dostupných údajov v súčasnosti až 96 percent Američanov vie, kto je Donald Trump, ale väčšina z nich ho v láske nemá. Henry Schafer zo spoločnosti hodnotiacej celebrity takzvaným Q skóre nazval Trumpa „pseudocelbritou, ktorú ľudia s potešením nenávidia“. V roku 2014 vyplynulo z ankety uskutočnenej v Trumpovom rodnom New Yorku, že ho 61 percent opýtaných hodnotí nepriaznivo. Pre komikov tak predstavuje neodolateľný terč. Jon Stewart, bývalý dlhoročný moderátor satirickej relácie *The Daily Show*, si do Trumpa udieral priam rutinérsky. Raz ho dokonca nazval „Fuckface von Clownstick“, čo by sa dalo voľne preložiť ako „Zmrdoksicht von Gašparko“. Televízny moderátor a komik Bill Maher zasa vyvolal veľký

rozruch, keď Trumpovi ponúkol päť miliónov dolárov, ak sa mu podarí preukázať, že nie je „plodom sexuálneho styku jeho matky s orangutanom.“²

Úroveň komentárov z úst Stewart a Mahera zároveň svedčí o nevraživosti súčasnej doby. Len ťažko si človek dokáže predstaviť, že by niekto musel „vypípať“ Marka Twaina, ako tomu bolo v prípade Stewartových útokov. Na druhej strane by však Twain zrejme nikoho takého ako Trump nemal šancu stretnúť. Svojím veselo-agresívnym spôsobom Trump vždy hľadá príležitosť na prechod do útoku a následné vytrasenie duše z domnelého súpera. Na Stewartovu obyčajnú detinskú urážku zareagoval Trump hlboko osobným útokom a spýtal sa: „Keď je vraj tak veľmi nad vecou a na nič sa nehrá, prečo si zmenil meno z Jonathana Liebowitza? Mal by byť na svoj pôvod hrdý! Jon Stewart@TheDailyShow je úplne falošný. Svoju minulosť by si mal vážiť, nie pred ňou utekať.“ Mahera Trump po jeho výroku zažaloval a požadoval odškodné päť miliónov dolárov. Aj keď nakoniec obvinenie stiahol, súd sa musel na náklady daňovníkov žalobou zaoberať a Maher bol nútený najatť si obhajcu.³

Zatiaľ čo sa kritikom mohol zdať Trump uspokojený, jeho postoje a šikanovačný charakter ho mimoriadne populárnili u ľudí, podľa ktorých stelesňuje dôležité ideály – najmä americký prísľub úspechu v podobe veľkého bohatstva. Jeho imidž ešte prehĺbilo moderovanie televíznej reality šou *The Apprentice* (Učeň). O zotrvanie v stredobode pozornosti sa pritom starala sociálna sieť Twitter, na ktorej jeho komentáre sledovali milióny ľudí. Mnohí z nich ho zároveň žiadali, aby kandidoval v prezidentských voľbách.⁴

Vždy provokatívny Trump na seba strhával pozornosť aj tým, že vyjadroval skôr surové a nespracované myšlienky, než dômyselné reflexie. Podľa jeho kalkulácie mu vraj úprimnosť vychádza rovno zo srdca, ktoré je pripravené rozdávať urážky a rozdeľovať svet na priateľov a nepriateľov. Podľa autorky Liz Smith, veteránky klebetných stĺpčiekov, Trumpa často ovláda otravné dieťa, ktoré sídli v jeho duši a radšej pritiahne negatívnu pozornosť, než aby zostalo nepovšimnuté. Samozrejme, že keď Trump popustí uzdu tejto svojej stránke, tak finančne nič nezíska. Na reflexiu či analýzu nie je dostatočne trpezlivý. Jednoducho kráča ďalej, popiera vedu kritizovaním detského očkovania a bojuje proti faktom o klimatických zmenách.

Trump nemá problém poprieť fakty, ktoré iní prijali. Počas svojho dlhého a hyperaktívneho života zároveň neustále posúva hranice toho, čo sa sluší a patrí. V rodnom dome, škole či vo svete obchodu a politiky neprestáva ukazovať svoju nadradenosť, navyše iba s minimom pochybností. V prírode azda ani neexistuje nič dychtivejšie, než je hlad tohto muža po bohatstve, sláve a moci. A práve táto sila mu umožnila preniesť sa cez značnú dávku posmeškov, ako aj cez výrazné nezdary v biznise a naďalej chcieť viac. Potvrďuje to aj fakt, že sa ani po ponížení na večeri pre korešpondentov nevzdal ambície rozbehnúť vlastnú kampaň a kandidovať na post prezidenta – skutočnú kampaň, nie iba ďalší z jeho rozmarov - aby tak mohol siahnúť na najvyššiu métu, akú môže bežný smrteľník 21. storočia dosiahnuť.

Trump si kandidatúru naplánoval na rok 2016, o čom oficiálne informoval v príhovore k svojim priaznivcom a novinárom, ktorí sa zišli vo vestibule jeho mrakodrapu Trump Tower v newyorskej mestskej časti Manhattan. Najnekonvenčnejší úvodný prejav za posledných niekoľko volebných cyklov – najmä vďaka pasáži, v ktorej tvrdil, že Mexiko „posieľa“ cez hranicu s USA do Spojených štátov kriminálnikov – Trumpa raketovo vyniesol na vrchol rebríčka spomedzi republikánskych kandidátov. Nasledovalo niekoľkotýždňové poburovanie kritikov a mätenie súperov. Pozornosť národa si udržiaval vďaka jednému rozhorčujúcemu vyhláseniu za druhým. Niektorí republikáni začali špekulovať o tom, že ho nasadili demokrati. Podľa mnohých liberálov zasa Trumpova popularita jednoducho iba odrážala iracionálny strach voličskej základne republikánov. Všetci sa však zhodovali v tom, že jeho schopnosť narúšať status quo svojou silou a efektivitou vyráža dych. Zdalo sa, že Trump v oblasti pútania a udržiavania si pozornosti americkej verejnosti nemá konkurenciu.

I keď Donald Trump pôsobí ako jedinečná a dokonale moderná osoba, patrí do americkej tradície bohatých, avšak tvrdých snaživcov. Túto tradíciu charakterizoval už Alexis de Tocqueville, keď v roku 1831 napísal: „Láska k peniazom je buď hlavným, alebo druhotným motívom všetkého, čo Američania robia.“ Ku koncu 19. storočia zbohatli majetní Američania natoľko, že sa mocou a vplyvom vyrovnali európskej aristokracii. Vďaka obľube masovo vydávaných periodík sa boháči stali zdrojom rozsiahlej fascinácie a tlač začali zapíňať aktivity

Carnegiovcov, Rockefellerovcov, Gouldovcov i ostatných, ktorým ich majetok umožňoval prezentovať sa okázalým luxusom. (Preto Mark Twain toto obdobie nazval „pozlátená doba“.) Napríklad J.P. Morgan nachádzal záľubu v čoraz väčších jachtách, pričom každú nazval Corsair (Korzár) a nechal namaľovať načierno, čím vystavoval na obdiv svoj neustále sa rozrastajúci majetok. Aj Vanderbiltovci vlastnili jachty, ale preslávili ich skôr obydlia. V roku 1883 ohúrili krajinu najväčším domom, aký kto kedy v meste New York postavil. Klan tiež vlastnil sedemdesiatizbovú „chatu“ v Newporte, nazvanú The Breakers, ako aj panstvo Biltmore v Severnej Karolíne, ktoré disponuje vyše dvesto-dvadsiatimi izbami.

Majetní muži pozlátenej doby si boli vedomí toho, že aj keď ich krajanovia milujú peniaze, excesy smotánky sú im cudzie a podozrivé. Wilburg Fisk Crafts, obľúbený spisovateľ z tohto obdobia, to vyjadril takto: „Existuje snáď niečo ne-americkejšie než to, čo nazývame ‚spoločnosťou‘, ktorá svoje aristokratické zásady doviezla z Paríža a Londýna do New Yorku a odtiaľ ich potom rozšírila do ďalších veľkomiest našej krajiny?“ Aby sa od tejto vízie čo najviac dištancovali, spravili vplyvní muži v očiach verejnosti z bálav a večierkov ženskú záležitosť, na ktorej sa zúčastňovali len preto, aby potešili svoje manželky a dcéry. V životopisoch a počas verejných vystúpení sa radšej nechávali spájať s inými hodnotami — napríklad tvrdou prácou a odhodlaním. Podľa Andrewa Carnegieho závisí úspech skôr od motivácie, než od talentu. John D. Rockefeller, zakladateľ ropnej spoločnosti Standard Oil, zasa propagoval „jedinečnosť zámeru“.

Vodcovia priemyslu a finančníctva podobným spôsobom bagatelizovali aj intelektuálne ciele a vzdelanie. Úplne postačovalo, keď muž absolvoval vyššiu strednú školu, ale zároveň sa to nevyžadovalo. Po ukončení štúdií sa preferovali skôr rozhovory o praktických záležitostiach. Svet umenia a kníh sa prenechával tým, ktorí huriavk biznisu nezvládali. V úvode 20. storočia, kedy Elbert Hubbard vytvoril názov „school of hard knocks“ (tvrdá škola života), sa skúsenosti z každodenného života i sedliacky rozum považovali vo všeobecnosti za rovnocenné, ak nie dokonca nadradené, nižšiemu vzdelaniu. Toto presvedčenie posilňovalo jednak americký zmysel pre rovnocennosť a tiež čoraz populárnejší názor, že hromadenie majetku robí človeka úspešným.⁵

Prvá veľká éra amerického bohatnutia vyústila do vydávania nespočetného množstva kníh na tému – ako zarábať peniaze. V roku 1914 položil kazateľ a spisovateľ William Woodbridge otázku dňa: „Čo to vlastne tých horných desaťtisíc vlastní a spodných desaťtisíc nie?“ V knihe *That Something* (To pravé) opísal stretnutie fiktívneho žobráka s finančníkom, ktorý dá žobrákovi svoju vizitku so slovami, že žobrák nepotrebuje jedlo, ale skôr „to pravé“, niečo, čím disponujú všetci úspešní muži. Mladý žobrák naberie inšpiráciu a objaví hodnotu „viery, sebavedomia, moci, ambícií...“ a nakoniec aj silu vlastnej vôle, ktorá je „talizmanom úspechu.“ Woodbridge píše, že dôvodom, pre ktorý je niekoľkým mužom súdené nechať sa niesť „našimi svalmi“, ako sa jazdci nesú na koňoch, je práve vôľa. Ďalšia kniha z tohto súdka, *Letters from a Self-Made Merchant to His Son* (Listy synovi od obchodníka, ktorý sa vypracoval sám) z pera Johna Grahama, baliča bravčového mäsa zo Chicaga, kladie dôraz na charakter a výzor, pričom vysvetľuje, že „presvedčiť ľudí o tom, že ste „správny chlapík“, sú dve tretiny úspechu.“

Zatiaľ čo sa masy snažili dovtípiť, v čom to tajomstvo úspechu spočíva – v pevnej vôli? sile osobnosti? viere? sebavedomí? – získali „tí hore“ presvedčenie, že im úspech buď spadol z neba, alebo ide o záležitosť vyššej morálky. John D. Rockefeller tvrdil: „Peniaze mi dal Boh.“ A keď sa J. P. Morgana pýtali na impérium, ktoré z veľkej miery vybudoval vďaka manipulovaniu s akciami, vyhlásil, že ho vybudoval vďaka svojmu „charakteru“.

Prvú pozlátenú dobu oslabovali rôzne recesie a zmätky a definitívne skončila, keď v roku 1929 krachla burza. Z trosiek následnej Veľkej hospodárskej krízy vyvstal bezpečnejší finančný systém, progresívnejšie zdanenie a sociálne istoty. V nasledujúcich dekádach sa stredná vrstva začala rozrastať v bezprecedentnej miere. Rok 1946 priniesol úsvit novej éry prosperity a vtedy sa narodil aj Donald Trump. (To z neho robí zakladajúceho člena generácie baby boomu.) Po skončení druhej svetovej vojny zostali z priemyselných konkurentov Ameriky iba ruiny. Zároveň sa domov vrátilo až 10 miliónov vojakov, ktorí mohli pokračovať v civilnom živote. Exportné trhy prosákali o tovar a domáci dopyt po spotrebiteľskom komforte priam explodoval. Začala sa zlatá éra. Muži sa vracali zo služby, zakladali milióny

nových rodín a potrebovali nové obydlia. Developeri, akým bol aj Trumpov otec Fred, im tieto obydlia poskytovali a náležite na nich bohatli. Hlavne vďaka rafinovanému štýlu podnikania a veľkému odhodlaniu sa hodnota Fredovho majetku v roku 1975, kedy oslávil sedemdesiatiny, vyšplhala na odhadovaných 100 miliónov dolárov.⁶

Povojnové zlaté roky, ktoré umožnili mužom ako Fred Trump zažiť finančný zázrak, sa zároveň vyznačovali bezprecedentnou rovnocenosťou. Vrstvy s rôznou úrovňou príjmov – horná, stredná i spodná – si z expandujúceho hospodárstva odkrojili proporčný podiel a rozdiely medzi nimi tak zostali v podstate nemenné. Tento šťastný stav pretrval až do recesie v rokoch 1973 – 75. Roky hospodárskej stagnácie a krízy vtedy nahrávali konzervatívnemu politickému hnutiu, ktoré bolo odhodlané využiť zníženie daní a dereguláciu na propagáciu rozvoja nových, svetlých zajtrajškov. Príliv bohatstva k zopár vyvoleným mal teoreticky „nadvihnúť všetky lode“ a zachrániť tak strednú vrstvu pred stroskotaním.

Ronald Reagan vyhral v roku 1980 voľby a buričskí konzervatívci dosiahli, čo chceli. Washington začal zosekávať dane uvalené na boháčov a zároveň zjemňovať regulácie priemyslu a finančných inštitúcií. To všetko sa dialo v mene rastu a férového prístupu k majetným. Na zdôraznenie druhého menovaného rozdal Reaganov šéf rozpočtu David Stockman všetkým členom vlády výtlačky jeho novej obľúbenej knihy, *Wealth and Poverty* (Bohatstvo a chudoba) od Georgea Gildera, ktorá hlásala akumuláciu veľkého majetku na základe morálky. Gilder v nej staval podnikateľov na piedestál a zároveň pranieroval chudobných. Tvrdil: „Súčasní chudobní, bieli ešte viac než čierni, odmietajú tvrdo pracovať.“ Gilderovo zanietenie sa tak dostávalo do politiky. Reaganova vláda sa následne zamerala na škrty v sociálnych programoch, znižovala dane a snažila sa podniky oslobodiť od regulácie. A tak sa začala druhá pozlátená doba Ameriky.⁷

Spočiatku si takmer nikto nevšimol, že sa deje niečo významné. Na začiatku osemdesiatych rokov 20. storočia trápila bežných Američanov hlavne dvojciferná úroveň inflácie a nezamestnanosť atakujúca hranicu 10 percent. Ústup týchto hrozieb mnohí pripisovali politike orientovanej na majetných a napriek rôznym finančným krízam, z ktorých väčšina súvisela so

špekuláciami a slabou reguláciou, túto etapu za „druhú pozlátenú dobu“ nikto neoznačil až do roku 1990, kedy Kevin Phillips vydal *The Politics of Rich and Poor* (Politika bohatých a chudobných). Phillips tvrdil, že sa Amerikou prehnela „plutografická“ revolúcia, porovnateľná s tou z 19. storočia. Aj keď predpovedal eventuálny koniec tohto trendu, nevedel upresniť, kedy sa tak stane. Nuž, do roku 2015, kedy vyšla táto kniha, sa tak každopádne nestalo. V prvej dekáde tohto storočia tí v strede v skutočnosti o časť svojho príjmu prišli, pričom vrchné jedno percento už ovládalo viac bohatstva než spodných deväťdesiat percent. V roku 2014 disponovalo päťsto najbohatších ľudí sveta majetkom v hodnote 4,4 bilióna dolárov. Táto suma prevyšuje ročnú hospodársku aktivitu Indie (1,2 miliardy obyvateľov) a Brazílie (200 miliónov obyvateľov) dohromady.

Podobne ako v minulosti sa majetnosť dávala najavo cez vily – respektíve „megavily“ (či priam „monštruózne vily“) – a okázalé večierky, vrátane oslavy narodenín za 3 milióny dolárov, ktorú si investor Stephen Schwarzman usporiadal sám pre seba v roku 2007. Synonymom úspechu sa opäť raz stali obrovské jachty. Skvelým príkladom bola *Rising Sun* (Vychádzajúce slnko) s oceľovým trupom, ktorú na vodu spustili v roku 2004. Vlastnili ju Larry Ellison a David Geffen, pričom disponovala 83 izbami, vnútorným bazénom a priestorom pre súkromnú ponorku. V porovnaní s ňou sa dá jachta Donalda Trumpa označiť za skromný, 90 metrov dlhý, tradičný parník. Trump na palube *Trump Princess* netrávil veľa času, keďže preferuje luxusné cestovanie súkromným lietadlom. V modernej dobe priťahujú takéto tryskáče väčšiu pozornosť verejnosti a bohatí Američania si ich kupujú aj vďaka štedrým daňovým úľavám. V blízkosti vychytených oblastí typu East Hampton v New Yorku či Aspen v Colorade bežne dochádza na miestnych letiskách k dopravným zápcham súkromných lietadiel. Miliardári sa zároveň neustále pretekajú o to, kto z nich si kúpi rýchlejší či luxusnejší tryskáč. Donald Trump sa do tohto súperenia zapojil kúpou Boeingu 757 za 100 miliónov dolárov. V bežnej prevádzke dokáže prepraviť 200 a viac cestujúcich, no Trumpova verzia je určená len pre 40 pasažierov, ktorých do sedadiel najlepšie pripútajú pozlátené pracky.

Trumpova 757-ka často parkovala na letisku LaGuardia, a to na mieste, na ktorom sa vynímala ako nejaký billboard propagujúci status bohatého

a úspešného muža. Len málokto sa odvážil oponovať tvrdeniu, že sa majetok rovná úspechu. V novej pozlátenej dobe sa v ankete zameranej na poslucháčov prvého ročníka vysokých škôl, ktorú v roku 2006 uskutočnila organizácia Pew, až 81 percent opýtaných vyjadrilo, že je ich hlavným životným cieľom zbohatnúť. To je zhruba dvojnásobok oproti prieskumom zo šesťdesiatych rokov 20. storočia. V rovnakej ankete sa vyše polovica respondentov priznala, že jedným z ich hlavných cieľov je stať sa slávnym. Menej než tretina naznačila, že by chcela „pomáhať ľuďom, ktorí potrebujú pomoc“.⁸

Talent a inteligencia sa považovali za základ honby za úspechom, ale rovnako ako v minulosti sa vyššiemu vzdelaniu a intelektualizmu veľký význam neprisoval. Do popredia sa dostali podnikatelia a vynálezcovia, ktorí vysokú školu nedoštudovali, a napriek tomu sa stali nesmierne úspešnými. (Jedným z nich je zakladateľ Microsoftu Bill Gates.) Ešte viac pozornosti sa sústredilo na tých, ktorí dosiahli nielen bohatstvo, ale i veľkú slávu. Nikomu sa však tieto dva ciele nepodarilo naplniť takým štýlom ako Donaldovi Trumpovi, ktorý sa stal doslova tvárou moderného úspechu.

Desiatky mužov a žien, niekoľkonásobne bohatších než Trump, pritom nikto okrem spolku miliardárov nepozná. Donald Bren, Dan Duncan či Leonard Blavatnik sa na zozname najbohatších ľudí sveta magazínu Forbes z roku 2014 umiestnili o vyše 50 miest vyššie ako Trump, ale po uliciach amerických miest sa môžu prechádzať v úplnej anonymite. Naopak Trump nemôže ísť nikam bez toho, aby nepritiahol pozornosť. Ešte pozoruhodnejšia je skutočnosť, že jeho sláva pretrvala vyše štyri desaťročia, ktoré sú plné úspechov, pádov, hanby i chvály. Vrhla sa na jednu problematickú tému za druhou, rečnil s vrcholnou drzosťou a stal sa tak jedným z najcitovanejších mužov svojej doby. V prvopočiatkoch svojej slávy sa Trump tešil takej enormnej náklonnosti zo strany verejnosti, že ho podľa prieskumu americkej Gallup Poll verejnosť považovala za siedmeho najobdivovanejšieho muža osemdesiatych rokov 20. storočia. Prekonal ho iba pápež, poľský aktivista Lech Waleša a štyria žijúci prezidenti.

Aj keď sa často snažil ovplyvniť verejné záležitosti skrz svoju slávu, Trump vždy tvrdil, že notoricky známe veci majú reálnu peňažnú hodnotu. Podľa neho dodávalo meno Trump, podobne ako Disney či Ford, pridanú

hodnotu výrobkom, službám i aktívam, ktoré na trhu ponúkal. Značkové názvy majú svoju cenu. Najhodnotnejšou značkou sveta je Apple – renkingová služba Interbrand jej hodnotu v roku 2013 odhadla na 28 miliárd dolárov. Hodnotu módnjej značky Gap zaradil Interbrand na úroveň 3,9 miliardy dolárov. Vo verejných rebríčkoch tejto spoločnosti sa značka Trump síce neobjavila, ale v rámci jedného svedectva z roku 2010 jej majiteľ vyhlásil, že ju nezávislé ohodnotenie ocenilo na 3 miliardy. Táto suma by z Trumpovho priezviska spravila tú najcennejšiu položku jeho portfólia.⁹

Trump vždy zdôrazňoval, že ak by táto značka mala niečo reprezentovať, tak by to bol „luxus“. Na druhej strane sa však všemožne snažil, aby nebol vnímaný ako priveľmi elitársky a páčil sa masám. Táto citlivosť, ktorá mu dobre poslúžila napríklad pri uspokojovaní potrieb ľudí závislých na herných automatoch v Atlantic City, pritom pramenila u Trumpovho otca, Fredericka, absolventa tvrdej školy života, ktorý sa vždy nechal oslovovať „Fred“. Majetok v hodnote vyše 100 miliónov dolárov sa mu podarilo nahonobiť tým, že robotníckej triede Newyorčanov predával a prenajímal obydliá. Trump senior chcel, aby jeho deti vyštudovali vysokú školu. Na druhej strane bol voči intelektuálom spravidla podozrievavý a vážil si hlavne tvrdú prácu. Po vzore svojho otca nadobudol Donald Trump vyberanú zmes postojov, ktorá mu umožňovala oháňať sa diplomom z elitnej školy, ale zároveň využívať tatkovu taktiku ostrých lakťov na zdolanie konkurencie a sokov.

Donald Trump sa zjavne drží hesla „aj zlá reklama je reklama“, pričom na obdiv vystavuje identitu založenú takmer výlučne a neprestajne na svojej osobitosti, ktorá zároveň dokonale vyjadruje americké nutkanie vybudovať si na vlastných ambíciách celé impérium. Z miesta na miesto sa premiestňuje v helikoptére TRUMP a v lietadle TRUMP. Ponúka názory na všetko možné od politiky po sex, pričom sa postupne staval do pozície nadradeného vo všetkých smeroch. Často sa odkazoval na údajné zástupy ľudí, ktorí boli presvedčené, že by mal kandidovať na prezidenta a niekedy sa dokonca správal tak, ako keby jedným z kandidátov aj naozaj bol. Počas jednej z mimoriadne vypätých chvíľ studenej vojny sa svetu dokonca ponúkol, že bude pri rokovaníach o jadrových zbraniach pôsobiť ako vyjednávač. A jeho odôvodnenie? Muž, ktorý dokáže uzatvárať zmluvy o lukratívnych

nehnuteľnostiach, by mal byť predsa schopný priviesť k spoločnej dohode aj Spojené štáty a Sovietsky zväz.

Ak by pridal štipku humoru, mohol sa Donald Trump stať P.T. Barnumom⁹ svojej doby – napriek svojej nafúkanosti všeobecne obľúbeným, lebo jeho vtipy by sa týkali všetkých. Ale tí, čo ho prirovnávali k tomu šoumenovi z 19. storočia, ktorý bol slávnejší než hocktorý z vtedajších prezidentov, netrafilo priamo do čierneho.

Trump sa síce príležitostne usmial spôsobom, na základe ktorého si človek mohol pomyslieť, že si uvedomuje, ako absurdne vyznieva, ale chýbala mu Barnumova veselá hravosť. Namiesto toho bol často výbojný a niekedy až protivný. Tých, ktorí ho urazili, ihneď zažaloval, alebo sa im žalobou vyhrážal. Isté kritičky vyhlásil za nehodné, lebo boli „groteskné, tlsté a škaredé“. Gail Collins, autorke The New York Times, raz poslal výtláčok jej vlastného článku, v ktorom zakrúžkoval jej fotografiu a vedľa nej napísal „psia tlama“¹⁰.

Keď sa Trumpa na takéto správanie pýtali, zvykol sa obhajovať ako malý chlapec. Postážoval sa, že ho ten druhý udrel ako prvý. A často mal pravdu. Zabávači, politici a iní si ho skutočne doberali za všetko možné – od jeho ega až po extravagantnú vlnu žiarivých blond vlasov. Jeho zvyk zareagovať na otravné sotenie rovno pravým hákom však zároveň prezrádza pozoruhodnú citlivosť, najmä keď vezmeme do úvahy, že ide o muža, ktorý je na slovné prestrelky zvyknutý. Peniaze síce považuje za spôsob „zapisovania skóre“ v živote, ale zároveň ho mimoriadne vytáčajú tí, ktorí naznačujú, že vlastne nie je až taký bohatý. Gail Collins dostala ten výstrižok s komentárom o psej tleme po tom, čo ho nazvala „finančne sa trápiačim tisíckárom“. Keď spisovateľ Timothy L. O'Brien vydal knihu, v ktorej podľa nemenovaných zdrojov Trumpovu netto hodnotu odhadol na menej než 250 miliónov dolárov, zareagoval Trump podaním žaloby na autora i vydavateľa, pričom žiadal odškodné vo výške 5 miliárd dolárov. Trumpova sláva mu však víťazstvo v tomto prípade značne sťažila. Zákon ho totiž berie ako „osobu verejnú“, a preto pádom ako ľahkú korisť pre píšucich. Súd jeho žalobu zamietol. Dospel totiž k záveru, že Trump

* Americký majiteľ cirkusu, promotér a podnikateľ oslavovaný pre svoje šikovné švindly, podfuky a fámy.

neposkytol postačujúce dôkazy o tom, že by O'Brien vedel, že sa informácie jeho zdroja nezakladajú na pravde, alebo že mal o ich presnosti vážne pochybnosti. Avšak už samotné podanie žaloby druhej strane vždy spôsobí finančné a prípadne aj emocionálne škody – čo Trumpa pravdepodobne teší. Preferuje síce víťazstvá, ale nie sú nevyhnutné. „Vždy som rád bojoval,“ povedal mi počas jednej debaty s mládežou, „všetkými spôsobmi, vrátane toho fyzického.“

Čo si teda máme myslieť o dospelom mužovi, ktorý sa háda so ženami, dokáže klesnúť tak hlboko, že urazí ich vzhľad a s pýchou rozpráva o svojej výbojnej minulosti? Čo ak ide zároveň o jedného z najprominentnejších ľudí sveta, v súkromí veľmi štedrého, ktorý raz umierajúcemu dieťaťu daroval šek na 50 000 dolárov, aby si mohlo užiť posledný mesiac života? Na dokreslenie si pridajte bezhraničný optimizmus a odolnosť, ktorá mu umožnila sláviť nespočetné množstvo návratov po porážkach. Dostanete takú pôsobivú postavu, že sa nad ňou nedá mávnuť rukou len pre jej chválenkárstvo.

Napriek všetkým excesom je Donald Trump v skutočnosti mužom, ktorý sa dokonale prispôbil dobe.

Dospieval v meste New York počas sedemdesiatych rokov 20. storočia, ktoré Tom Wolf* nazval „dekáda ja“, pričom sa v meste plnom „samopromotérov“ vypracoval na jedného z najefektívnejších z nich.

V osemdesiatych rokoch, kedy Gordon Gekko, fiktívna postava z filmu Wall Street, vyhlásil, že „chamtivosť je dobrá“, Trump pozval novinárov (a tým pádom aj verejnosť), aby si mohli prehliadnúť a závidieť mu jeho márnотratný životný štýl, ktorý si užíval vďaka neutíchajúcej honbe za ziskom. Po zopár škandáloch a veľmi verejných problémoch s podnikaním následne strávil deväťdesiate roky prípravou toho najamerickejšieho, čo sa dá dosiahnuť – návratu. V tom sa podobal iným význačným mužom – vrátane potupených kazateľov, odsúdeného obchodníka s cennými papiermi Michaela Milkena či exprezidenta Billa Clintona poznačeného impeachmentom (obvinením) počas funkčného obdobia. V deväťdesiatych

* Americký spisovateľ a žurnalista, predstaviteľ tzv. nového žurnalizmu, ktorý kombinuje literárne a novinárske postupy.

rokoch 20. storočia títo muži dokázali, že sláva človeku pomáha prekonať takmer akúkoľvek potupu.

V každom období dospelého života sa Trump venoval trhu s nehnuteľnosťami, ale tiež fušoval do všetkých možných odvetví, od športu až po súťaže krásy. Všetky tieto záujmy sprevádzal jeden nemenný prvok – význam, ktorý prikladal publicite. Vyhľadával ju so zručnosťou človeka, ktorý pochopil, že celebrity majú moc, reportéri sa s faktami často neobťažujú a imidž dokáže prebiť realitu. Od zásobovania novinárov výrokmi a rozhovormi sa posunul k vyrozprávaniu vlastného príbehu, a to v knihe z roku 1987 s názvom *Trump: Umenie uzavrieť dohodu*,^{*} ktorú napísal spolu s renomovaným spisovateľom.

Po svojej prvotine napísal Trump viac ako tucet ďalších kníh. Každá podsúvala dojem, že je brilantný a úspešný. Jeho tvár zdobila každú obálku, žiaril preto z regálov tisícok kníhkupectiev a letiskových stánkov naprieč Amerikou. Povedomie, ktoré knihy vytvárali, však bledlo v porovnaní s pozornosťou, ktorú púťali jeho politické ambície. Aj keď mnoho pozorovateľov nad Trumpovými aspiráciami iba mávlo rukou, takéto pohrávanie sa každopádne generovalo cennú publicitu. Politika zároveň Trumpa pripravila na najväčšiu rolu jeho života – stvárnenie samého seba v televíznej šou *The Apprentice* (Učeň).

Táto reality šou odštartovala v roku 2004 a k obrazovkám pritiahla veľké množstvo divákov. Pozostávala zo súperenia dvoch tímov, z ktorých mal vyvstať jediný víťaz a ten mal získať prácu priamo u Trumpa. Každá epizóda sa končila Trumpovou hláškou: „Máte padáka!“ Po nej sa z relácie porúčal jeden alebo aj viacerí súťažiaci. Z *The Apprentice* sa už počas prvej série stal obrovský hit, ktorý sa dostal medzi desiatku nasledovnejších relácií. Finále si pozrelo takmer 30 miliónov divákov. Z Trumpovej hlášky „Máte padáka!“ sa stala taká senzácia, že jedna hračkárska spoločnosť začala vyrábať bábku v modrom obleku a červenej kravate, ktorá túto frázu prehrávala po stlačení tlačidla.

The Apprentice pridal do Trumpovho obsiahleho životopisu kolónku „televízna hviezda“ a zároveň potvrdil, že mu rovnako ako podnikanie ide

* Donald J. Trump, Tony Schwartz: *Trump: Umeňi udélat dohodu* (*Trump: The Art of the Deal*). Pragma, 2006.

aj úloha zabávača. Relácia tiež odhalila jeho pozoruhodný prehľad v pop kultúre a ukázala, akú majú celebrity hodnotu. Zároveň Trumpa predstavila novej generácii Američanov. S osviežujúcou úprimnosťou v nej bohatstvo miešal s vulgárnosťou a hedonizmom. Podobne ako v prípade figurky s cylindrom zo stolovej hry Monopoly sa Trumpov imidž často využíval v televíznom spravodajstve na označenie špecifických reportáží venovaných témam ako peniaze, bohatstvo či luxus. Meno Trump sa stalo synonymom pre úspech, za ktorý sa netreba hanbiť, a zároveň pre neprimerané propagovanie seba samého. Povedať o niekom, že je v niečom „ako Donald Trump“ (čo sa stáva celkom často), sa dalo považovať za kompliment aj urážku. Do roku 2014 sa z Trumpa stal chodiaci test s atramentovou machuľou. Dal sa v ňom vidieť extrémny vzor ambicióznosti, posadnutosti, agresie a neistoty. Zároveň disponoval kreativitou, silou a úprimnosťou. Kolegovia z obchodného odvetvia sa o Trumpovi vyjadrovali ako o čestnom a dôslednom človeku, i keď ho niekedy kritizovali za to, že sa s platením účtov veľmi neponáhľá (veď kto z nás sa ponáhľá?). Až na pár výnimiek ho zamestnanci opísali ako náročného, ale štedrého, čo sa týka platu a rôznych výhod. Ja ho poznám ako bystrého, zábavného a šarmantného muža. Slová sa z neho rinú ako voda z kohútika, i keď niektoré anekdoty opakuje už celé desaťročia.

Trump tiež vyvracia tvrdenie, že ho nezaujíma, čo si o ňom ľudia myslia. Jeho početné spory a konflikty svedčia naopak o tom, že ho do značnej miery zaujíma, ako ho ľudia vnímajú a či ho považujú za toho, čo vyhráva, alebo toho, čo prehráva, fešáka, alebo škaredého, silného, alebo slabého. Tvrdí, že ho poháňa vzrušenie zo súťaženia. Jeho šikanovačský prístup však svedčí o tom, že ho za pokorením súperov, zvyšovaním náskoku a pustením z hlavy tých, ktorí rečia proti nemu, ženie aj niečo iné.

Keď sme sa stretli v jeho kancelárskom orľom hniezde na dvadsiatom šiestom poschodí, Trump začal trochu reptáť, že bezpochyby pôjde o „zlú knihu“, čo v preklade znamenalo, že jeho príbeh nevykreslím ako vzor podnikateľskej geniality. „Ľudia chcú niečo inšpiratívne,“ vraví mi, „niečo povznášajúce. Ak im to dáte, bude z toho bestseller.“ Lenže o „dobrej knihe“ rozhodujú čitatelia a práve Donaldovi Trumpovi azda najmenej prináleží hodnotiť knihu o ňom samotnom. Jeho zmysel pre rozpoznávanie potrieb

verejnosti však v súčasnosti zrejme nemá konkurenciu. Celé desaťročia totiž nik iný nepútal viac pozornosti zo strany verejnosti ako on. Trump začína každé svoje ráno prehrabávaním štôsu papierov, v ktorých sa podrobne píše, kde a koľkokrát sa jeho meno spomenulo v globálnej tlači. Tieto hlásenia sú väčšinou priveľmi podrobné na to, aby si ich stihol celé prečítať, ale už samotná váha papierov dodáva jeho citlivému egu každodennú dávku výnimočnosti. Táto potreba byť v povedomí a jeho drajv uspokojí ju z neho spravili osobu, ktorá si zaslúži podrobný rozbor.

Akí ľudia ho formovali v ranom veku a akí mu pomáhali v dospelosti? Akými hodnotami sa riadil počas profesijného a osobného rozvoja? Je Donald Trump iba produktom doby, podnecovaný spoločenskými a hospodárskymi prúdmi? A do akej miery dokázal skrz silu jeho mnohých identít – biznismena, politického dobiedzača či zabávača – ovplyvniť spoločnosť? Keďže sa z neho stal zástupca pre celý súbor ideálov a postojov, budem sa ho skúmaním jeho života snažiť pochopiť ako myšlienku. Čo znamená to, že tento pozoruhodný muž, ktorého ľudia obdivujú a zároveň naňho hromžia, patrí k najuznávanejším biznismenom súčasnosti? Ako sa mu podarilo uraziť toľko ľudí a napriek tomu priťahovať toľko pozornosti? A prečo sa jeho nepriateľom nedarí jednoducho ignorovať ho?